

Ljiljana PAJOVIĆ-DUJOVIĆ*

U POTRAZI ZA KORIJENIMA
*Iz folklorističke i kulturološke perspektive
akademika Nenada Vukovića*

Sažetak: Akademik Nenad Vuković sve svoje naučne radove piše iz perspektive interdisciplinarnosti humanistike kao nauke. Davno prije inaugurisanja intertekstualne metode, on je literarne tekstove tumačio kao „sisteme znakova kulture“ (Julija Kristeva) koji su u neprekidnom međusobnom kontaktu.

Spiritus movens Vukovićevih naučnih pregrnuća, od najranijih studentskih dana do danas, bila su etimološka istraživanja, kulturološke analize, preispitivanje različitih folklorističkih tumačenja, oslušivanje jezičkih valera i značenja. U ovom radu smo to ispitivali na primjeru njegovih tekstova posvećenih mediteranskim Ljubuškim korijenima, hajdukovanju Baja Pivljanina, Vukovim korijenima, mikrotoponimiji Pišča i posebno semantičkim poljima starih igara na Durmitoru. Vuković se uvijek bavi uvezanošću tradicije, literature i kulture u smislu njihove međusobne komplementarnosti.

Gljučne riječi: *korijeni riječi i pojava, etimološka istraživanja, kulturološke interpretacije, uvezanost tradicije, literature i kulture, semantička polja starih igara na Durmitoru*

Akademik Nenad Vuković sve svoje naučne radove piše iz perspektive interdisciplinarnosti humanistike kao nauke. Najčešće se opredjeljuje za teme iz oblasti nauke o jeziku, nauke o književnosti, folkloristike, kulturologije i njima srodnih disciplina. Davno prije inaugurisanja intertekstualne metode, on je literarne tekstove tumačio kao „sisteme znakova kulture“ (Julija Kristeva) koji su u neprekidnom međusobnom kontaktu. Pri tom se „kultura shvata kao onaj aspekt društvenog života u kojem se ostvaruje proces proizvodnje značenja“ (Đorđević, 13). Potraga za značenjima ostvaruje se spoznajom denotativnih i konotativnih vrijednosti

* Ljiljana Pajović-Dujović (Podgorica), profesor Univerziteta Crne Gore

teksta, njegove polisemije, kao i traganjem kroz literaturu Vukoviću bliskih disciplina (etnologije, teatrologije, istorije, antropologije i dr.).

Zlatna potka svih Vukovićevih tragalačkih poduhvata jeste fenomen korijena. U prvom redu, radi se o njegovoj potrazi za korijenom riječi iz kojeg se razgranalo stablo, a zatim i o potrazi za korijenom fenomena kojeg Vuković razmatra u širokom opsegu. Tako o Stefanu Mitrovu Ljubiši (Nenad Vuković. „Mediterranski ljekoviti korijeni“ u Stefan Mitrov Ljubiša u kontekstu mediteranske kulture. (Zbornik radova sa simpozijuma održanog u Budvi 27. i 28. februara 2002. godine). Mediteran. Budva. 2005. 143–148), Vuković razmišlja u kontekstu Mediterana, a prilazeći mu iz jedne od svojih retorti duha, ovog puta zanesen dramaturgijom Jana Kota kao „najznačajnijeg šekspirologa savremenog svijeta“ (Vuković, 2005: 143).

Tekst koji je posvećen Ljubiši, dao bi se posmatrati u duhu jedinstvene Vukovićeve metode da svoja promišljanja iskazuje u formi pitanja. Specifičnosti njegove folklorističke, lingvističke i kulturološke upitanosti takva je da problematiku najavlvenu naslovom, on predstavlja iz sasvim osobenog ugla lako zavodeći čitaoca putevima ličnih asocijacija. Stilski izbrušenim rečenicama otvara brojna pitanja, postavlja teze, promišlja o mogućim odgovorima, pri tom ih nikad ne apsolutizujući. Iskazuje srodnost sa brojnim stavovima dramaturga Jana Kota. Na Ljubišu, kojeg svaka generacija treba da interpretira u duhu svog vremena, primjenjuje riječi posvećene vječitoj Šekspirovoj savremenosti: „Bio je savremenik i jeste savremenik, ali u svakom od tih vremena bio je i jeste drugačiji „savremenik“ (Vuković, 2005: 147 prema Jan Kot: *I dalje Šekspir*, Novi Sad, 1994, str. 8). Ta „sa-vremenost“ koja podrazumijeva uzajamno povezivanje različitih vremena po različitim šavovima jeste nešto o čemu promišlja i naš autor. Svoje stavove nudi na razmatranje i čitaoca uvlači u vrtlog jednog poliloga erudicije i prefinjene načitanosti.

Pride, za Vukoviće je karakteristična i jedna vrsta ličnog tona kojeg je sve manje u naučnom diskursu savremenog doba. On nije bježao od sebe kao doživljajnog čitaoca, nije nipodaštavao svoje emotivno-vrijednosne sudove. Stoga su njegovi ogledi obojeni jednom vrstom unikatnosti. Ni po pitanju forme niti sadržine, oni nemaju uobičajenu koncepciju te na čitaoca ostavljaju utisak iznenada probuđenog očekivanja, bljeska koji se u prvom trenu nije mogao ni naslutiti. U ovom tekstu o *Mediterranski(m) ljekoviti(m) korijeni(ma)*, to je dubinska veza koju Vuković uspijeva da uspostavi između Jana Kota i Ljubiše. Jan Kot u jednom od svojih tekstova pominje mediteransku ljekovitu biljku aloju kao spasiteljku koja mu se prikazala kao živo biće u odsudnom trenutku života. U Kotovim ličnim

bolnim trenucima, snaga se pronašla u soku ljekovite biljke, u energiji radovanja koju Mediteran uvijek iznova rađa svojom „lepršavošću“ i „raspjevanošću“. Vuković o ovome promišlja ukrštajući realno i literarno iskustvo, u simbiozi iskustva i pjesništva: „Na Mediteranu i ono što je nemoćno, što se lako sakati stvara naboj soka kao lijek za druge i kao odbranu (obnovu) sebe.“ (Vuković, 2005: 146).

U aloji koju Mediteran rađa i daje joj vitalnost, Vuković uočava znak koji povezuje dva zaljubljenika dramske radnje. Iz tog ugla posmatran, i Kanjoš kao najmoćnija dramska figura Ljubišine proze, „liječi (oslobađa) Mediteran od napasti“ (Vuković, 2005: 147). Ističe se činjenica da je Ljubiša porijeklom sa Mediterana, a da se najveći šekspirolog Jan Kot „ukorijenio“ u Mediteran zahvaljujući aloji koja „vaskrsava“ bonika. Uprkos tome što se aloji otkidaju listovi (koji su kao otkinute ruke u doživljaju Jana Kota), ona se obnavlja i iznova nabuja melemnim i iscjeljujućim sokom. Nenadu Vukoviću ovo je bio dovoljan pjesnički predložak da i Kanjoša, „čovjeka sa margina“, ali istovremeno i „našeg epskog junaka“ iščita u mediteranskom ključu kao jedinstvenog oslobodioca od Furlana i krupne napasti.

Osviještenu vezanost za korijene, i to zavičajne, u najdubljem značenju te riječi, Vuković pokazuje i opredjeljenjem za izučavanjem Baja Pivljanina (Nenad Vuković. „Bajo Pivljanin između Venecije i Dubrovnika“ (Između dokumenata i narodne pjesme i legende). U: *Bajo Pivljanin u istoriji, književnosti i legendi* (Zbornik radova sa simpozijuma održanog u Plužinama 22. i 23. jula 2005. godine). Podgorica. 2009. 45–53) kao „jedne od najmarkantnijih ličnosti južnoslovenskog svijeta u 17. vijeku“ (Vuković, 2009: 45). Autora privlači pitanje granica i njihovog značenja, između ostalog stoga što je Bajovo hajdukovanje bilo vezano za prostore fluidnih granica između tadašnjih „Dubrovčana, Mlečana, Turaka i Crnogoraca“ (Vuković, 2009: 45). Intrigira ga ta historijsko-kulturološka uslovljenost koja Baja Pivljanina određuje sa različitih, često potpuno suprotstavljenih stanovišta: „Svi su ga različito vidjeli: Venecija kao svog podanika (...), Dubrovčani (...) kao hajduka, a za Crnogorce i Hercegovce bio je junak i velika nada. Poginuo je braneći Cetinje od Turaka.“ (Vuković, 2009: 45)

Vuković pokazuje svoju strasnu zapitanost u vezi sa ambivalentnošću hajduka i hajdukovanja, kao i brojnih drugih pitanja. Kompleksnosti njihovog odgovaranja doprinosi to što se mahom, tiču pojava velike starine, ali i neskrivenog emotivnog statusa autora koji je porijeklom iz Pive. Zahvaljujući autorovoj minucioznoj analizi koja se odnosi i na dokumenta iz arhiva, ne promiče mu činjenica da je Bajovo hajdukovanje

i junačenje dobijalo potpuno različite predznake. Kotorski i venecijanski arhivi bilježe Bajovo hajdukovanje kao pozitivno, dok je sasvim opozitna procjena njegove uloge u dubrovačkim dokumentima. U njima je osvjedočeno da su se među venecijanskim plaćenicima, u jednom periodu našli i hajduci, zajedno sa Bajom Pivljaninom tituliranim kao „harambasca maggiore“ (Vuković, 2009: 49). Hajdučki upadi i pljenidbe karavana dubrovačkih trgovaca bili su sredstvo ostvarenja jednog od ciljeva Venecije, ondašnje imperijalne sile. Ona je strateški onemogućavala trgovačke aspiracije Dubrovnikana prema njegovom zaleđu i dublje u kontinent.

U svim svojim radovima, Vuković žudi za cjelovitim odgovorom te stoga i ovdje, upućuje na izučavanja narodne poezije i legendarnog pamćenja. Izdvaja najznačajnije stavove historičara Vladimira Ćorovića, kao i historičara narodne književnosti Salka Nazečića dopunjujući ih dokumentima iz arhivske građe Kotora, Venecije i Dubrovnika. Cilj rada usmjeren je na klasifikovanje i uočavanje različitih i vrlo često kontradiktornih slojeva pamćenja o hajduku Baju Pivljaninu. Vuković se ne libi da rasloji i načini pokušaj cizeliranja različitih historijskih, folklorističkih i kulturoloških nanosa koji svojom specifičnom simbiozom hrane i održavaju kolektivno pamćenje jednog naroda.

Oblicima i preobražajima kulturnog pamćenja, Vuković se bavi i u tekstu *Vukovi korijeni* kojim otvara istoimenu knjigu koju je priredio (*Vukovi korijeni*. Priredio Nenad Vuković. Fondacija Vukove zadužbine Žabljak — Šavnik — Plužine. 2013. str. 1–4). Zajednička interesovanja ljudi od duha (ovdje Vuka St. Karadžića i Nenada Vukovića), ljudi koji se međusobno ogledaju i sretaju bez obzira na nepodudarne vremenske zone njihovih života, podrazumijeva „razgovor o vječnosti duha i jezika (koji) uči „kako valja s besmrtnošću zboriti“ (Vuković, 2013: 4).

Vuković je zadojen „maternjom melodijom“ durmitorskog sela Pišče sa pivske planine (Nenad Vuković. „Mikrotoponimija Pišča“. Na izvoru Vukova jezika. (III naučni skup 2000) Žabljak. (2005. 21–24). I nije slučajno da se Piščem, Pivom i Durmitorom bavi s različitim aspektata: historijskog, geografskog, onomastičkog, običajnog, tradicijskog, etimološkog i dr. Srodnost svih njegovih specijalističkih uvida jeste izrazita lična privrženost zavičaju, njegovoj duhovnosti i jeziku. Uz to, lucidnost njegova duha uvijek zahtijeva integralni pristup, po principu „sve je u vezi sa svim“ i to je ono što boji njegove radove, koliko god raznolikih usmjerenja bili.

Razmatrajući mikrotoponimiju Pišča, Vuković istoimeni rad otpočinje makro rakursom: historijatom durmitorskog sela Pišče koje se u arhivima

grada Dubrovnika pominje još u 15. vijeku. Dragocjeno je i svjedočenje burnog istorijskog trajanja Pišča potvrđenog dvjema „nekropolama stećaka, kamenolomom ispod planine i starim karavanskim putem (Vuković, 2005: 21)“. Specifično prostorno pozicioniranje sela Pišče dovodi se u neposrednu vezu sa uočenom geografijom duha koje ono emanira, od svog postanka do danas. Ono se potencira kroz neobičnu, a objektivno potvrđenu činjenicu da je „vertikalna“ sela Pišča oko 2000 m n. m. -- „počinje na oko 500 m n. v. i završava se (piščanski udut) iznad 2500 m n. v.“ (Vuković, 2005: 21). To „najduže selo u Crnoj Gori“ spaja maticu rijeke Pive, varošicu Plužine i „penje se do vrhova Durmitora“ (Vuković, 2005: 21). U Vukovićevoj apostrofi to penjanje i uzrastanje naglašava mistične sile koje selo na pivskoj strani Durmitora, kao i ljudi odatle potekli, na različite načine, raznose i daruju svijetu kojim hode.

U radu se ispituju mogući korijeni i značenja toponima kakvi su Durmitor i Pišče o čemu postoji nekoliko pretpostavki koje autor predstavlja (npr. hipoteze Jovana Vukovića i Radmila Marojevića). Vukoviću je posebno stalo da istakne veliko leksičko blago koje je sačuvano u toponimiji Pišča i kojima se on bavio u različitim vrstama svojih naučnih radova. U ovom konkretnom, koncipirao je nekoliko važnih tipova podjela. One svjedoče da su toponimi nezaobilazni znamen dinamičnog istorijskog toka koji je specifičnost svojeg trajanja upisivao upravo kroz njih, a kao signal budućim pokoljenjima. Otuda ovaj senzibilni onomastičar, na sljedeći način označava faze koje su obilježile formiranje naziva u Pivi: „pedslovenski, slovenski i nazivi vezani za dugi period turske vlasti na našim prostorima“ (Vuković, 2005: 23). Zatim razlikuje antroponime, fitonime, zoonime, hidronime, nazive izvedene po boji ili boji nekog detalja na dotičnom lokalitetu, kao i brojne druge. Ono što lako pada u oči i slabo upućenom čitaocu jeste Vukovićev mudronosni oprez pri donošenju konačnih sudova, neprestano preispitivanje sopstvenih i tuđih stavova uz istrajnost u promišljanju uočenih nedoumica.

Knjiga koja objedinjuje raznolika interesovanja koja akademik Vuković njeguje cijelog svog života jeste monografija *U semantičkim poljima starih igara/zabava na Durmitoru* (Nenad Vuković. *U semantičkim poljima starih igara/zabava na Durmitoru*. CANU. Podgorica. 2015). Sadržajem, ona je pokazala strukturiranost njegovih zapažanja, erudiciju, ali i izvjesno pjesničko nagnuće, takođe. Autor daje nacrt svog poetičkog opredjeljenja i u skladu sa njim, bavi se *Igramama koje su odavno padale u zaborav*, kao i *Igramama još u sjećanju — ili u oživljavanju*.

Govoreći o pjesmama/igramama/zabavama na Durmitoru, Vuković je uvijek imao na pameti cjelinu stvari i pojava, zatim kontekst, odnos

„svoj,-,„tuđi“, način reagovanja drugih na ono što Durmitor jeste, i kada je riječ o imponantnom planinskom masivu koji se nalazi na sjeveru Crne Gore, kao i kada je riječ o folklorističkom i kulturno-istorijskom blagu koje se ovom studijom otima od zaborava. Vuković pokazuje metodološku dosljednost i nagnuće da idući od opštih znanja, saopštava i ona pojedinačna i specijalistička. Kompleksnost pristupa je takva da autor čitaoca uvodi u temu predstavljajući Durmitor prvo geografski, kao planinsku površ koja je na 1500 metara nadmorske visine sa 48 vrhova preko 2000 m nadmorske visine i 18 ledničkih jezera. Nakon toga, Vuković otvara lingvistički aspekt s ciljem razgrtanja slojeva kulture pamćenja vezanih za pojedine igre. Služi se i moćima koje ima fotografija, čijim vanrednim odabirom doprinosi ilustrativnosti napisanog. Pravi jedan vrlo osoben album sjećanja, za sva vremena dragocjeni spomenar Durmitoru.

Spiritus movens Vukovićevih pregnuća, od najranijih studentskih dana do danas, bila su etimološka istraživanja, analize, preispitivanje različitih tumačenja, oslušivanje jezičkih valera. Terenska istraživanja su obavljena u dugom vremenskom periodu na prostoru „nekadašnjeg Durmitorskog sreza, koji je omeđen rijekama Tarom i Pivom, planinama Magličem, Volujakom, Vojnikom i Lolom i dalje rubovima Sinjajevine, tj. vezano je za Durmitor (durmitorsko područje, dva plemena Drobnojake i Pivljane); vezano je za čovjekov život između 400 i 1800 metara nadmorske visine (imajući na umu sela i katune) na padinama planinskog džina, na njegovim plandištima.“ (Vuković, 2015: 26). Autor kao znakovito, posebno ističe duhovno-istorijske preplete kultura i civilizacijskih tekovina, kako iz pravca Stare Crne Gore, Morače i Hercegovine, tako i iz pravca Uskoka, a kasnije i Katunjana i Bjelopavlića. Pravi jednu vrstu antropološkog zapisa o Durmitoru oplemenjujući ga i ličnom perspektivom žala za rodnim zavičajem.

Povod za ispunjenje ovog duga zavičaju jeste Vukovićevo registrovanje starih igara koje sa sobom nepovratno u zaborav odnose nedovoljno ispitano leksičko bogatstvo. On, nehotice, razotkriva jednu rijetku vrstu osviještenosti — od svojih studentskih i asistentskih dana, sedamdesetih godina 20. vijeka, on pomno bilježi kazivanja tadašnjih vremenih ljudi zanimajući se za leksičke oblike koje savremeni jezik ne poznaje. Sugerije da je nadragocjeniji segment ove studije posvećen upravo arhiviranju značenja i leksike, ekscerpirane na osnovu zapisa o igrama koje se na Durmitoru davno već ne igraju. U pitanju su: *Igra sever kobile*, *Igra vukova*, *Igra tonaca*, *Igra mlinara*, *Igra ranjenika*, *Igra lađe*, *Nožanje*, *Bodenje volova* i *Bijenje ovnova*.

Igra sever kobile igrala se na Pišću i bila je jedna od omiljenih, po kazivanju jednog imenovanog, informatora-sedamdesetogodišnjaka Novice Čavića s kojim se razgovaralo osamdesetih godina 20. vijeka. Ta igra bila je jedna od najčešće organizovanih zabava na seoskim sijelima gdje se okupljala mladež toga kraja tokom dugih zimskih noći. Vuković pokušava da rekonstruiše igru sa svim njenim činovima, a sa ciljem da zabilježi etimologiju karakterističnih riječi i njihova derivaciona polja. Vrlo je temeljit u objašnjenjima, ali i oprezan u davanju konačnih sudova o pojmovima tipa: *sever*, *krmez*, *sadljiv*, *bagljiv*, *sipljiv* itd. Ovo su primjeri leksičkog materijala kojeg ekscerpira svjestan da je neophodno sprovoditi i dalja istraživanja ne bi li se sasvim izvjesno, potvrdila njegova pretpostavka o ispreplijetanosti koja je „orijentalno-slovenska-romanska“ (Vuković, 2015: 48).

Igru vukova su na Durmitoru takođe znali inicirati tokom perioda (pre)dugačkih zimskih noći. Centralna figura ove zabave je vuk kao životinja kojoj folklorna tradicija čuva demonološko porijeklo: „da ima među očima tri vrazje dlake i da se sam đavo plaši vuka“ (Vuković, 2015: 51). Vuk se pojavljuje u brojnim simboličkim igrokazima, ali njihove zabavljačke varijacije direktno zavise od maštovitosti učesnika, ali i od njihovog iskustva, kako realnog, tako i pričalačkog. Činjenica o demonskoj prirodi vuka njeguje se širenjem vjerovanja da treba izbjegavati samu riječ vuk, kao i brojnim tabuima koji važe prilikom njenog izgovaranja („A i kad se izgovori ta riječ, obavezno se doda: tamo on, o(v)đe gluvo bilo, usta mu kamenom — večera za morem itd.“ Vuković, 2015: 51). I u *Igri vukova*, Vuković ukazuje na nedostatak mistifikacije koju bi čovjek mogao očekivati, a sve s primarnim ciljem naglašavanja duha zabave. Valjalo je smijehom i radosnim druženjem prekratiti monotoniju usporenog života na snjegovitoj durmitorskoj površi.

U prilog tome da je ova Vukovićeva studija najšire kulturološke orijentacije, govore i komparativistički prilozi kojim se dotične pojave porede sa onima u drugim krajevima. Autor je u svoju naučnu optiku uključio i bilješke drugih etnografa i antropologa: zapise Vuka Vičevića o igri koja se u Hercegovini zvala *Vukova i ovaca*, zatim zapise Sekule Dobričanina o tome kako se igrala *Igra vukova* u Donjoj Morači. Ta poredbeno analiza doprinosi razgrtanju slojeva značenja sa karakterističnih izraza kakvi su npr: *čobanin bulječe*, *udare vuci*, *čobanin leleče*, *šunja oko mižnjaka*, *ovca je dobrog vrenjca* i dr.

Vukovićeva kompleksno istraživanje semantičkih polja starih igara na Durmitoru, istovremeno je i dijalog sa brojnim istraživačima. Jedan od takvih, uzoritih njegovih prethodnika jeste profesor Jovan Vuković,

lingvistica, na čiju se obradu igre *Tonci* i poziva. Obojica su saglasni da se *Igra tonaca* „svodi na simbolizaciju starih postupaka u pripremi i lovljenju ribe“ (Vuković 2015: 64) da bi Nenad Vuković u sljedećem koraku, već, produbio svoje istraživanje. Dodatno potvrđuje svoje opredjeljenje za etimologiju, citirajući stavove prof. dr. Siniše Jelušića po kojem je etimologija „postala ne samo središte lingvistike nego i jedan od glavnih stupova filozofije jezika“ (Vuković, 2015: 67). Na tragu prvih istraživanja Jovana Vukovića, dolazi se do usaglašenog zaključka koji se preuzima u Jelušićevoj formulaciji: „igra naša (...) jeste jedna posebna vrsta imitativne mađije iz doba divljaštva, u tom smislu slična pojavama koje će se naći i kod savremenih primitivnih naroda“ (Vuković, 2015: 67 prema Siniša Jelušić: „Jezik i obred: Jovana Vukovića tumačenje igre *Tonci*“; Život i djelo akademika Jovana Vukovića, Podgorica, 2004)

I prilikom reaktualizacije *Igre mlinara* npr. Vuković zahvata u područje etnografije kao naučne discipline citirajući viđenje stranca Viale de Somijera koji je u Crnoj Gori boravio početkom 19. vijeka: „Nigdje kao u Crnoj Gori nije ukorijenjeno vjerovanje u duhove, vještice i utvare. U njihovoj mašti stalno su prisutne sablasti, priviđenja, opsjene.“ (Vuković 2015: 69, prema Viala de Somijer, *Istorijsko i političko putovanje u Crnu Goru*, Cetinje, 1994, str. 146)

Vuković naglašava uvjerenje o čovjeku kao homo ludensu ili čovjeku igre. Smatra da „igra nije produkt kulture, ona je ušla u kulturu i postala njen sastavni dio“ (Vuković, 2015: 141). Svoje stavove potkrepljuje srodnošću sa zapisima autoriteta kakvi su npr. austrijski filozof Ludvig Vitgenštajn i posebno, holandski naučnik Johan Huizinga. Zabavi se pristupa kao vrlo kompleksnom fenomenu kulture i to najsvrsishodnije preko društvenih funkcija koje ona ima u datom vremenu. Diferencira se vrijednost i značaj koji igra ima za ljudski rod u odnosu na život svakodnevice i potrebe ljudske fiziologije. Dolazi do uvjerenja da je igra starija od kulture i da ljudi nisu samo, niti tek, bića razuma, već i bića igre. Složenost fenomena kulture istražuje iz različitih uglova vođen mišlju Huizinga da se „zabava pojavljuje kao specifična vrijednost djelovanja, što se razlikuje od *običnog* života“ (prema Vuković, 2015: 144).

Durmitorske igre i zabave u osnovi su vezane za čovjekov stočarski i ratarski život. Otuda su najčešće obilježene pastirskim obredima i običajima. Igre su bile jedna vrsta rakursa usmjeravanog Vukovićevim istraživačkim impulsom za otkrićem slojevitosti koja se manifestovala po različitim osnovama. Riječ je o slojevitosti života na Durmitoru, narodnih opredjeljenja, jezičkih osobenosti, intermedijalnih i intertekstualnih uticaja. Vuković čini delikatan pokušaj da razabere tragove

života i drugih naroda koji su nekad naseljavali ovo područje. Nenad Vuković sasvim nenadano, u duhu latinske maksime *Nomen est omen*, svoju naučničku oštricu oplemenjuje pjesničkim uvidom. Tragove tih „palimpsest“ vremena na Durmitoru, on pokušava da razabere kroz prizmu lingvistike — u leksičkom fondu i njihovim etimonima kao izvoru svih izvora, njihovoj primordijalnoj suštini. Znakovi kulture bivaju sačuvani, primjećuje Vuković, koliko u pojedinim riječima, toliko i na licima pojedinih ljudi: „u ljepoti ljudskih lica — vidna su ukrštanja u korist ljepote“ (Vuković, 2015: 145). Istinski su pjesnička ovakva zapažanja kojih u Vukovićevoj knjizi ima na dosta mjesta.

Od najstarijih vremena, od predaka do savremenika, Nenad Vuković uočava značaj igre i zabave kao kulturnog fenomena. Mapira gubljenje znatnog broja igara na Durmitoru, ali je tim važniji svaki pisani trag koji je uspio da dopre do savremenosti. Na tom fonu, on posmatra i svoj lični doprinos bilježenja preko dvadesetak igara vrlo specifičnih karakteristika u odnosu na iste ili slične koje su se igrale na drugim prostorima. Posebnu sentimentalnost osjeća zbog nedovoljno ispitivanog leksičkog bogatstva, semantičkih i etimoloških potencijala tih, u igre spregnutih karakterističnih riječi kao njihovih neuralgičnih tačaka.

Svi istraživački radovi akademika Nenada Vukovića počivaju na svojevrsnom dijalogu. Taj dijalog podrazumijeva (pre)vrednovanje svega pročitano, ali i iskustvenog, ličnih vrijednosno-emotivnih sudova, kao i onog arhetipskog, kolektivno nesvjesnog. Zbog toga je oštrica tumača Vukovića uvijek bivala usmjerena ka razotkrivanju dubinskih dimenzija i „znakova slojevite prošlosti“. Bilo da piše o mediteranskim Ljubišnim korijenima, hajdukovanju Baja Pivljanina, Vukovim korijenima, mikrotoponimiji Pišča ili pak, semantičkim poljima starih igara na Durmitoru, Vuković se uvijek bavi uvezanošću tradicije, literature i kulture u smislu njihove međusobne komplementarnosti, što postaje jedan od ključnih koncepata u najširim okvirima humanistike.

LITERATURA

- [1] Asman, Jan. *Kultura pamćenja*. Preveo s nemačkog Nikola B. Cvetković. Beograd. Prosveta. 2011.
- [2] Davis, L. Dž. Zgusnuti zapleti: povijest i fikcija. In. V. Biti (Ed.), *Suvremena teorija pripovijedanja*. Zagreb: Globus. 1992.
- [3] Vuković, Nenad. „Meditranski ljekoviti korijeni“ u: *Stefan Mitrov Ljubiša u kontekstu mediteranske kulture*. (Zbornik radova sa simpozijuma održanog u Budvi 27. i 28. februara 2002. godine). Mediteran. Budva. 2005. str. 143–148.

- [4] Vuković, Nenad. „Mikrotoponimija Pišča“. Na izvoru Vukova jezika. (III naučni skup 2000). Žabljak. 2005. str. 21–24.
- [5] Vuković, Nenad. „Bajo Pivljanin između Venecije i Dubrovnika“ (Između dokumenata i narodne pjesme i legende) u: *Bajo Pivljanin u istoriji, književnosti i legendi* (Zbornik radova sa simpozijuma održanog u Plužinama 22. i 23. jula 2005. godine). Podgorica. 2009. str. 45–53.
- [6] *Vukovi korijeni*. Priredio Nenad Vuković. Fondacija Vukove zadužbine Žabljak — Šavnik — Plužine. 2013. str. 1–4.
- [7] Vuković, Nenad. *U semantičkim poljima starih igara/zabava na Durmitoru*, CANU. Podgorica. 2015.
- [8] Konstantinović, Zoran. *Intertekstualna komparatistika*. Narodna knjiga Alfa, Beograd, 2002.
- [9] Lotman, Jurij. Ogleđi iz tipologije kulture. *Treći program Radio Beograd*, 4 (VI). 1974.
- [10] Lotman, Jurij. *Semiosfera*. Prev. Veselka Santini, Bogdan Terzić. Novi Sad: Svetovi. 2004.
- [11] Riker, Pol. *Vreme i priča*. Prvi tom. Prevele Slavica Miletić i Ana Moralić. Sremski Karlovci — Novi Sad. 1993.
- [12] *Studije kulture*: zbornik. Priredila Jelena Đorđević. Beograd: Službeni glasnik. 2012.

Ljiljana PAJOVIĆ DUJOVIĆ

IN QUEST OF THE ROOTS

From the folkloristic and cultural perspective of the academician Nenad Vuković

Summary

The academician Nenad Vuković writes all of his scholarly papers from the perspective of the interdisciplinary character of the humanities. Long before the intertextual method was inaugurated, he interpreted literary texts as „the systems of signs of culture“ (Julia Kristeva) which are in an uninterrupted reciprocal contact.

The moving spirit of Vuković's scholarly exertion, from his early student days to the present, existed within the framework of etymological research, the cultural study, the reexamination of different folkloristic interpretations, the eavesdropping of linguistic values and meanings. The aforementioned issues were scrutinized in this paper as a case in point of his texts dedicated to Ljubiša's Mediterranean roots, the brigandage of Bajo Pivljanin, Vuk's roots, the microtoponymy of Pišče, and specifically, the semantic fields of the old plays in the region of Durmitor. Vuković always deals with the binding of tradition, literature and culture in the sense of their mutual complementarity.